

kultura

ZERUKO ARGIA

Biziki pozik jaso dugu ANAITASUNako Zuzendaritzan ZERUKO ARGIAren zenbaki berria, benetan berria. 1976: euskal kazetaritzaren urtea? Hori nahi genuke, eta hala izan dadin saiaturako gara gu ere. Euskal kazetaritza hobetzeko urrats ezin hobe eman du ZERUKO ARGIAK.

ANAITASUNaren irakurleak ere bazuen gure burkidearen aldakuntzaren berririk. Axal eta barne aldatu da ZERUKO ARGIA. 36 horrialdekoa da. Neurrietan, 28 x 21 luze-zabalekoa.

Epe berri honen lehen zenbakian, jarraipena adiarazi nahian edo, guti edo asko, lehengo lantalde berak idazten du. Aipagarriena, agian, 6 horrialde hartzen duen L. A. Aranberriren erreportaia nagusia da: **Zentral Nuklearraren arazoa**. "Bazterrak aztoratu eta jendea erne ipini duen arazoaz hasi nahi izan dugu aldi berri honetan", dio editorialak.

Eskatzeko: ZERUKO ARGIA - Okendo 22 - San Sebastián.

DURANGOKO AZOKA ZIFRATAN

Gerediaga Elkartearen boletinean, 30. alean, 1975 urteko Euskal Liburu eta Diskoen Azokari buruz hainbat lan eta datu eskaintzen dira. Dena hemen aipatu ezin dugularik, zifrei atxikiko gatazkie, hauk baitira beren hoztasunean adierazgarri argienak.

Ikusleen eta erosleen zenbatarik buruz, estimazioak 40.000-tik 80.000-ra doaz. Hamasei stand aurkeztu ziren, hauetarik 4 ofizialak, eta partikularren artean, hiru "basko", hau da, nahiz hemengoak izan beren produkzioaren gehien-goia erdaraz argitaratzen duten editorialak, eta bederatzi euskaldun argitaldaria.

Salgai zeuden liburu ezberdinak 1.086 ziren, hauetarik 150 stand ofizialetan, eta gainerakoak partikularretan. Hauen artean, 807 erdaraz eta 279 euskaraz. Liburu berrien artean, 22 erdaraz eta 79 euskaraz idatziak ziren. Liburu gehien presentatu zuen editoriala La Gran Enciclopedia Vasca izan zen, 550 tituloekin. Euskarazko liburuen artean, 188 euskara batuan idatziak zeuden eta 91 hainbat euskalkitan.

Gaiei buruz, pedagogi liburua 83 ziren euskarazkoak eta bat ere ez erdarazkoa. Literaturan, 65 euskaraz eta 123 erdaraz.

Prezioei buruz, erdal liburuen erdi prezioa 624,23 pta. izan zen eta euskarazkoena 253,41 pta. Salmentetan, 1.384 ale saldu ziren euskarazkoen artean eta 817 erdarazkoak. Dirutan, 397.088 euskarazkoak eta 264.340 erdarazkoak. Baina inkesta egin zutenek uste dute datu hauek ez dutela egia edierazten eta Haziendaren beldurrez edo, oso behertuaz daudela.

Jendearen adinari gagozkiorik, stand ofizialetera hurre-ratu zirenen artean gazteak 35 % izan ziren, erdarazkoetara 60 % eta euskarazkoetara, gazteak 75 % izan ziren. Erosleen artean, euskarazko liburuen erosleak 90 % gazteak izan ziren, eta askoz guttiago erdarazkoetan (adibidez La Gran Enciclopedia-aren liburuen erosleen artean gazteak ez ziren 10 % aile-gatu).

IRUINEKO LANKIDE AURREZKIAN

1975eko 30ean, José Mari Satrustegui euskaltzainaren EUSKALDUNEN SEKSU BIDEAK liburua aurkeztu zen Iruinean, Sarasate kaleko Lankide Aurrezkiaren bulego ederretan. Ekinaldi benetan polita, egokia, arretaz atondua. Lankide Aurrezkiak, Jakin argitaletxeak eta egileak berak hartu zuten bertan parte.

Presentapena, Lankide Aurrezkiaren izenean, honen Produktzio Buruzagi den Luis Iriondo jaunak egin zuen; liburua-aren berritasuna gaiaren eta erabilkeraren aldetik aipatu ondoren, Nafarroan egiteari ere zentzu berezi bat aurkitu zion.

Jakinen aldetik, Zuzendari den Joseba Intxausti mintzatu zen, liburua argitatzeko editorialak izan dituen arrazoiak agertuz. Euskaraz behar zuen, gainez, liburua, esan zuen Josebak, hizkuntzak eta sexuak barne-barnean duten loturagatik.

Jose Mari Satrustegi jaunak, lan etnografiko honen berri bilketaren gorabeherak eta metodologia eta lanaren textu-iguruu maisukiro agertu zigun. Izan zituen ardurak eta eragozpenak ere bai. Sexuaren arazoa, izan ere, ixila eta ezkutua da gure artean; ez da, beraz, lanik gabea, informazioa ateratzea. Informazio hori batipat Luzaiden, Urdiainen eta Altsasun jaso du egileak. Testigantza ona da liburua, informazioari begirune arretatsua gorde zaio eta.

Mintzaldien ondoan, lunch aberatsa izan genuen. Beta ezin hobe iruineko euskaltzalerik ospatsuenekin solasaldi bat edukitzeko. Prentsak ere ongi erantzun zuen.

Nafarroak merezi du holakorik. Eta batez ere, Nafarroari —eta ondorio bidez Euskal Herriari— komeni zaio holakorik.

Joan Larrinaga

"TXIRRITA", LETE ETA VALVERDEREN BIDEZ

Urtero bezela, Donostiako "Principal" Antzokiak euskal saio bat opa zuen joan zen Santo Tomas egunean. Urte batzutan euskal antzerki farragarriko edo umorezkoak izan dira, beste batzuetan kanta eta bertsolari saioak.

Aurten izan duguna azken hauetakoa da. Xabier Letek eta Antton Valverdek "Txirrita" bertsolarien lan aukeratu eta egokienak agertu dizkigute, beren bertsoak gitarraz horniturik.

Jose Manuel Lujanbio, "Txirrita", Ernanin 1860. urtean jaio eta Alzan 1936an hildako bertsolari famatua izan zen. Lete eta Valverderen bidez bere bizitzari buruz berri asko jakin edo gogoratu ditugu. Ernaniko bertsolarien kezak, farrak eta arazoak gureganatu ditugu bi orduren barruan. "Txirrita" k bazituen, noski, bertsolari guztiak bezala, irripar gaiak: emakume eta batez ere neskazaharrei buruz botatzen dituen bertsoak sekulakoak dira (mutil-zaharra zen "Txirrita"), baina Lujanbiok Euskal Herrian ikusten zuen arazo sakon eta gogorrenak ere bertsoan jartzen zituen: Foru galduer buruz beren bertsoak samintasun eta tristuraz beterik daude; Pasaian egindako greba batez beren justizi nahia garbi agertzen digu; erlijioari buruz ere pentsatzen duena ezagutzen dugu saio honetan.

Letek eta Valverdek biziki azaltzen digute "Txirrita" bertsolaria eta bi orduak laburrak iruditzen zaizkie entzuleei. Bertso sorta bakoitzak ba du doinu egokia, alai edo ilun. Bi abeslariak aukeratu dituzten bertsoek, gainera, Txirritak bizi izan zuen sozial giroa jator agertzen digute. Bertsolari hau sagardotegien laguna izan baldin bazen ere, herriaren arazoak ere bizitzen zituen, baserriarrenak batez ere.

Entzuleei buruz hitz batzu. Gu egon ginen saioan entzuleek gehiago onhartu zituzten bertso alai eta axalezkoak ilunak baino. Jai giro baten eta bazkari on baten ondoren normalki da hau gertatzea. Beste batean entzuleek arazo-bertsoak hobe onhartuko dituzte eta, gure ustez, bi kantariak alde hontatik bere saioa indartuko dute, entzule talde bakoitzak bere nortasuna baitu. "Txirrita" ren bidez, gure ustez, bi abeslariak saio sakon eta gogorrakoak antola ditzakete, eta hori gertatzea ez da zaila izango. Gitarra eta ahots aldetik bi abeslariak egin dituzten aurrerapenak izugarrikoak izan arren, saio hau oraindik gehiago landu behar dutela uste dugu, akats batzu nabaritu bai kenuen une batzutan. Hala ere bihotzez zorionak bidaltzen dizkiegu.

Saio hontan ere hiru bertsolari entzun genituen: Zeberio, Lazkao-Txiki eta Agirre. Denbora laburregi izan zuten hirurak beren bertsoek behar zuten giroa sortzeko. Hirurak "Txirrita" maisuari buruz nabaritzen zuten harrigarritasuna agertu ondoren ez zuten ia denborarik izan gehiagorako. Beste saioetarako bertsolari "biziak" gehiago kontutan izatea ez litzateke gauza txarra izango, berak baitira gaurko "Txirritak".

X. Artzelus

ORTZIKEN-EK BA DU OIHARTZUN!...

Ortiziken izeneko kantaldi ikusgarriak ba du oihartzun, iparraldeko euskaldunen artean behintzat. Ezkerreko batzuren-tzat, **Euskaldunak** hilabetekarian agertu den eritzia berau, antikomunismo primario batez jantzia omen da. Lafitte kalonbera gogoetan dago ea ez ote duen izenak berak ixilka salhatzen berak ikusten dion izen mota hori. Halabaina, baitio, **Ortzi** = Jainko, eta **Ken**. "Horren arauera, beraz, **Jainkoa ken!**

Ene aldetik, kantaldi hori bizpahirur aldiz ikusia dut eta hartan erabiltzen diren kantuen hitzak ere hurbildik irakurriak. Eta ene ustea da batzuen eta bestearen eritziak ez direla bide onetik ari.

Lehenik: funtsez, abertzale sozialista agertzen zait ikusgarri hori. Sozialista baino gehiago, abertzale, dudarik gabe. Eta hau hola baldin bada, haugatik da, ene irudiko: Ortiziken kantari multzo baten lana delako. Politik ideia ezberdinetako kantari multzo baten lana! Eta ez politik alderdi batena. Beraz, bere huts guztiakin, kultur sailean batasun bidetik ari dela

erran dezakegu. Eta ondorioz, ez dela batzuk nahi luketen bezain sozialista agertzen ahal. Bestalde, delako **antikomunismo primario** hori ez dut uste Ortizikeneko hitz bakar batetan ere aurki daitekeenik. Aurkitzekotan ere, bertsolariak bere izenean ematen dituen bertsoetan aurki daiteke. Eta hau, bertsolaria ideia horretako kultur inguru batetan hazia izan delako. Eta gauza normala dela iruditzen zait, zeren kantari taldeak ez baitio bertsolari bati eskatu behar bere bertsoak gisa batera edo bestera eman ditzan. Horretarako, gainera, bertsolariak berak kantariaren ideia berekoa izan beharko luke.

Kristau balioak atakutzen dituela esatea, gauzen nahastea dela iruditzen zait. Bitor Egurrolak eginikako "Umezurtza" izeneko kantuan, herririk gabeko eliza da, guti edo aski, atakutzen dena. Beraz, egiazko elizaren orde, elizaren administrazioa, ene ustez. Eta egun ezagutzen diogun administrazio motaren galtzeak, ez dio egiazko elizari, Herriko jendearen zerbitzari izan nahi duen elizari, kalterik eginen!

Bestalde, kantu berean, hauxe kantatzen da: "Euskal mesias goitik ez da etorriko... gu, benetako euskaldun mesias gara". Eta lerro hauetan ere, ez dut ikusten non eta zertan atakatuak aurkitzen diren kristau balioak. Zeren egia baita, egungo euskaldunen problema sozio-politikoak ez dituela zeru aldetik jaits litekeen mesias berri batek konponduko. Baina bai euskaldunek berek, orain bezala, sail guztietan, burukabideari jarraikiz. Burrukarako duten kemen edo barne-indar hori, bakoitzak daki nondik eta nola hartzen duen...

Eta azkenik, Ortiziken izenak, ez dezake inoiz "Jainkoa ken" zentzua ukan edo har. Zeren, lehenago euskaldun zaharren jaingo bat "Ortzi" deitzen bazen ere, Ortzi izen horrek ez dezake inondik kristauen Jainkoa izenda. Bestalde, egungo euskaldunen mintzairan "Ortzi" hitzak, Nafarroa Beherean "ortzantza" hitzaz izendatzen den "tonnerre" delakoa adierazten du ("trueno" espainolez). Beraz, Ortiziken, egungo mintzairan esan nahi duenaren arauera behar da gutienez ulertu. Ene ustez.

BEÑAT BIDEGORRI

Colegio oficial de Arquitectos vasco-navarro delakoa etxagintzan bakarrik ez baino herrigintzan ere ba dabil. Eskabideak egiten maixu ageri dira. Bizpahiru aipatuko ditugu hemen.

Bat. Hego Euskal Herrian, Araban, Gipuzkoan, Bizkaian eta Nafarroan dauden Unibertsitateetan, Salamancako, Bordeleko eta Nevadako Unibertsitateetan egin ohi den bezala, Euskal Hizkuntzaren eta Literaturaren Katedrak jar ditzala Gobernuak. Hona zer eskatzen duten. Euskal Herriaren altxor hau —hain hizkuntzan esateko— ofizialki eskainia izan dadila.

Bi. Bide beretsutik doa hau ere. Euskal Herrian dauden Maixutzako Eskoletan Euskara diziplina gisa eman dadila, horrela tituludun horik behar den leku guztietan emateko gai izanez.

Hiru. Amnistia ere eskatzen dute. Gizarte erreforma eta ordenu demokratiko eta zuzen baten oinharritua izan behar du amnistiak. Herritarren askatasunak eta eskubideak segurtatzeko eta elkarbizitze baketsu bat lortzeko behar da amnistia. Bidenabar, terrorismoaren aurkako legea eta honen inguruko edo antzekoak oro ere ezabatu egin behar dira.